Qabul qilindi: 22-oktabr 2026-yil • Ma’qullandi: 28-oktabr 2026-yil • Nashr qilindi: 07-noyabr 2026-yil

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA TADBIRKORLIK FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHNING ZAMONAVIY MEXANIZMLARI

Sobirjonov Ahrorbek Adhamjon o‘gli

Turan International University

Biznes boshqaruvi kafedari o‘qituvchisi

Annotatsiya. Maqolada raqamli iqtisodiyot sharoitida tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishning zamonaviy mexanizmlari, raqamli texnologiyalarning biznes jarayonlariga ta’siri va innovatsion yondashuvlardan foydalanish masalalari yoritilgan. Elektron tijorat, raqamli marketing, moliyaviy texnologiyalar, biznes jarayonlarini avtomatlashtirish, bulutli xizmatlar hamda sun’iy intellektning tadbirkorlik samaradorligiga ta’siri ko‘rib chiqilgan. Shuningdek, O‘zbekistonda raqamli tadbirkorlikni rivojlantirish imkoniyatlari va mavjud muammolar tahlil qilinib, amaliy takliflar berilgan.

Kalit so‘zlar: raqamli iqtisodiyot, tadbirkorlik, raqamli texnologiyalar, elektron tijorat, raqamli marketing, innovatsiya, moliyaviy texnologiyalar, avtomatlashtirish, raqobatbardoshlik, kiberxavfsizlik.

Abstract. This article discusses modern mechanisms for developing entrepreneurship in the digital economy and examines how digital technologies affect business processes. It considers the role of e-commerce, digital marketing, financial technologies, business process automation, cloud services, and artificial intelligence in improving entrepreneurial efficiency. The article also reviews opportunities and challenges for digital entrepreneurship in Uzbekistan and offers practical recommendations.

Keywords: digital economy, entrepreneurship, digital technologies, e-commerce, digital marketing, innovation, financial technologies, automation, competitiveness, cybersecurity.

Kirish

Jahon iqtisodiyotida raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi ishlab chiqarish, savdo, xizmat ko‘rsatish va boshqaruv jarayonlarini tubdan o‘zgartirmoqda. Internet, mobil aloqa, bulutli hisoblash, katta ma’lumotlar, sun’iy intellekt va elektron to‘lov tizimlari iqtisodiy munosabatlarning ajralmas qismiga aylanib bormoqda. Bunday sharoitda tadbirkorlik subyektlari uchun raqamli texnologiyalardan foydalanish faqat qo‘shimcha qulaylik emas, balki bozorda o‘z o‘rnini saqlab qolish va rivojlanishning muhim shartidir.

An’anaviy biznes modelida mahsulot ishlab chiqarish yoki xizmat ko‘rsatish ko‘pincha jismoniy savdo nuqtasi, vositachilar va katta tashkiliy xarajatlar bilan bog‘liq bo‘lgan. Raqamli muhit esa tadbirkorga mijoz bilan bevosita aloqa o‘rnatish, mahsulotni internet orqali taklif etish, buyurtmalarni masofadan qabul qilish va faoliyat natijalarini real vaqt rejimida kuzatish imkonini bermoqda. Natijada kichik korxonalar ham kengroq bozorga chiqish imkoniyatiga ega bo‘lmoqda.

Maqolaning maqsadi raqamli iqtisodiyot sharoitida tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishga xizmat qiluvchi zamonaviy mexanizmlarni yoritish, ularning iqtisodiy samaradorlikka ta’sirini ko‘rib chiqish hamda O‘zbekiston sharoitida foydalanish mumkin bo‘lgan amaliy takliflarni bayon etishdan iborat. Tadqiqotda tahlil, taqqoslash, umumlashtirish va mantiqiy xulosa chiqarish usullaridan foydalanildi.

Raqamli iqtisodiyotning mohiyati va tadbirkorlik uchun ahamiyati

Raqamli iqtisodiyot - iqtisodiy faoliyatda raqamli ma’lumotlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va elektron platformalardan keng foydalanishga asoslangan iqtisodiy munosabatlar tizimidir. Uning rivojlanishi ma’lumotlarni yig‘ish, saqlash, qayta ishlash va ulardan qaror qabul qilishda foydalanish imkoniyatlarini kengaytiradi. Raqamli iqtisodiyotning asosiy xususiyatlari tezkor axborot almashinuvi, masofaviy xizmatlar, avtomatlashtirish, platformaviy biznes va ma’lumotlarga asoslangan boshqaruv hisoblanadi.

Tadbirkorlik faoliyatida raqamlashtirish, avvalo, vaqt va xarajatlarni tejashga yordam beradi. Masalan, elektron hujjat aylanishi qog‘oz hujjatlar bilan ishlashga ketadigan vaqtni

qisqartiradi, onlayn hisob-kitoblar to‘lovlarni tezlashtiradi, mijozlar bilan ishlash dasturlari esa buyurtmalar va murojaatlarni tizimli boshqarish imkonini beradi. Shu bilan birga, raqamli vositalar rahbarga korxonaning sotuv hajmi, xarajatlari, zaxiralari va mijozlar faolligi haqida tezkor ma’lumot beradi.

Raqamli texnologiyalar kichik biznes uchun alohida ahamiyatga ega. Katta korxonalar bilan solishtirganda kichik tadbirkorlarning moliyaviy va kadrlar resurslari cheklangan bo‘lishi mumkin. Biroq ijtimoiy tarmoqlar, elektron savdo maydonchalari va bulutli xizmatlar nisbatan kam xarajat bilan reklama qilish, mijoz topish hamda ayrim boshqaruv vazifalarini bajarish imkonini yaratadi. Demak, raqamlashtirish bozorga kirishdagi ayrim to‘siqlarni kamaytirib, tadbirkorlik tashabbuslarini kengaytiradi.

Biroq texnologiyani joriy etishning o‘zi avtomatik ravishda yuqori natija bermaydi. Raqamli yechim korxonaning maqsadi, faoliyat turi, mijozlar ehtiyoji va xodimlarning malakasiga mos bo‘lishi kerak. Aks holda, ortiqcha dasturiy xarajatlar, ma’lumotlarning takrorlanishi yoki xodimlar tomonidan tizimdan foydalanmaslik kabi holatlar yuzaga kelishi mumkin.

Tadbirkorlikni rivojlantirishning zamonaviy mexanizmlari

Elektron tijorat tadbirkorlikni rivojlantirishning muhim mexanizmlaridan biridir. Elektron tijorat orqali mahsulot va xizmatlar internet saytlari, mobil ilovalar yoki savdo platformalari orqali taklif etiladi. Bu usul savdo hududini kengaytirish, xaridorlarga qulaylik yaratish va buyurtmalarni sutkaning turli vaqtlarida qabul qilish imkonini beradi. Tadbirkor elektron katalog, mahsulot tavsifi, narxlar, yetkazib berish shartlari va mijozlar fikrlarini bir joyda taqdim etishi mumkin. Elektron savdoda ishonchni mustahkamlash uchun mahsulot haqidagi ma’lumotlarning to‘g‘riligi, to‘lov xavfsizligi va qaytarish shartlarining aniqligi muhimdir.

Raqamli marketing ham biznes rivojida katta o‘rin tutadi. Qidiruv tizimlaridagi reklama, ijtimoiy tarmoqlardagi sahifalar, elektron pochta xabarlari va maqsadli reklama kampaniyalari orqali korxona o‘z auditoriyasiga bevosita murojaat qilishi mumkin. Raqamli marketingning afzalligi shundaki, reklama natijalarini ko‘rishlar, bosishlar, murojaatlar va

xaridlar orqali baholash mumkin. Tadbirkor ushbu ko‘rsatkichlarni tahlil qilib, samarasiz reklama xarajatlarini kamaytiradi va mijozlarga mos takliflarni shakllantiradi.

Moliyaviy texnologiyalar - mobil banking, internet-banking, elektron hamyonlar va naqd pulsiz to‘lov vositalari - hisob-kitob jarayonlarini soddalashtiradi. Ular mijozlar uchun to‘lovni qulaylashtiradi, tadbirkor uchun esa tushumlarni hisobga olish va pul oqimini kuzatishni yengillashtiradi. Moliyaviy texnologiyalardan foydalanishda firibgarlik xavfini kamaytirish, kuchli parollardan foydalanish, ikki bosqichli tasdiqlashni yoqish va hisob ma’lumotlarini himoya qilish talab etiladi.

Biznes jarayonlarini avtomatlashtirish korxonaning kundalik faoliyatini samarali tashkil etishga xizmat qiladi. Masalan, buxgalteriya dasturlari moliyaviy operatsiyalarni hisobga olishga, ombor tizimlari tovar qoldiqlarini nazorat qilishga, mijozlar bilan munosabatlarni boshqarish tizimlari esa murojaatlar va buyurtmalar tarixini saqlashga yordam beradi. Bunday tizimlar rahbarning qaror qabul qilishini yengillashtiradi va inson omili sababli yuzaga keladigan ayrim xatolarni kamaytiradi.

Bulutli texnologiyalar tadbirkorlarga ma’lumot va dasturlardan internet orqali foydalanish imkonini beradi. Korxona barcha texnik vositalarni o‘zi xarid qilmasdan, zarur xizmatlardan obuna asosida foydalanishi mumkin. Bu, ayniqsa, yangi tashkil etilgan va katta boshlang‘ich kapitalga ega bo‘lmagan bizneslar uchun qulay. Shu bilan birga, bulutli xizmatni tanlashda ma’lumotlarni saqlash shartlari, zaxira nusxalar, xizmat uzluksizligi va axborot xavfsizligi o‘rganilishi lozim.

Sun’iy intellekt va katta ma’lumotlar tahlili tadbirkorlik qarorlarining sifatini oshirishga xizmat qilishi mumkin. Masalan, savdo tarixini tahlil qilish orqali talabning mavsumiy o‘zgarishini aniqlash, mijozlar murojaatlarini guruhlash yoki ombordagi mahsulot ehtiyojini prognozlash mumkin. Sun’iy intellekt asosidagi chatbotlar oddiy savollarga javob berib, mijozlarga xizmat ko‘rsatish tezligini oshiradi. Biroq bunday vositalar inson nazorati ostida ishlatilishi, noto‘g‘ri tavsiyalar va shaxsiy ma’lumotlardan noqonuniy foydalanish xavfi hisobga olinishi zarur.

Innovatsion startaplar va platformaviy biznes modellari ham zamonaviy mexanizmlar

sirasiga kiradi. Startaplar yangi mahsulot, xizmat yoki biznes modelini sinovdan o‘tkazish orqali bozor ehtiyojiga mos yechim taklif etadi. Raqamli platformalar esa sotuvchi va xaridor, xizmat ko‘rsatuvchi va buyurtmachi o‘rtasidagi aloqani osonlashtiradi. Bunday faoliyatni rivojlantirish uchun biznes-inkubatorlar, akseleratorlar, maslahat xizmatlari, investitsiya manbalari va tadbirkorlik ta’limi muhim ahamiyatga ega.

O‘zbekistonda raqamli tadbirkorlikni rivojlantirish imkoniyatlari va muammolari

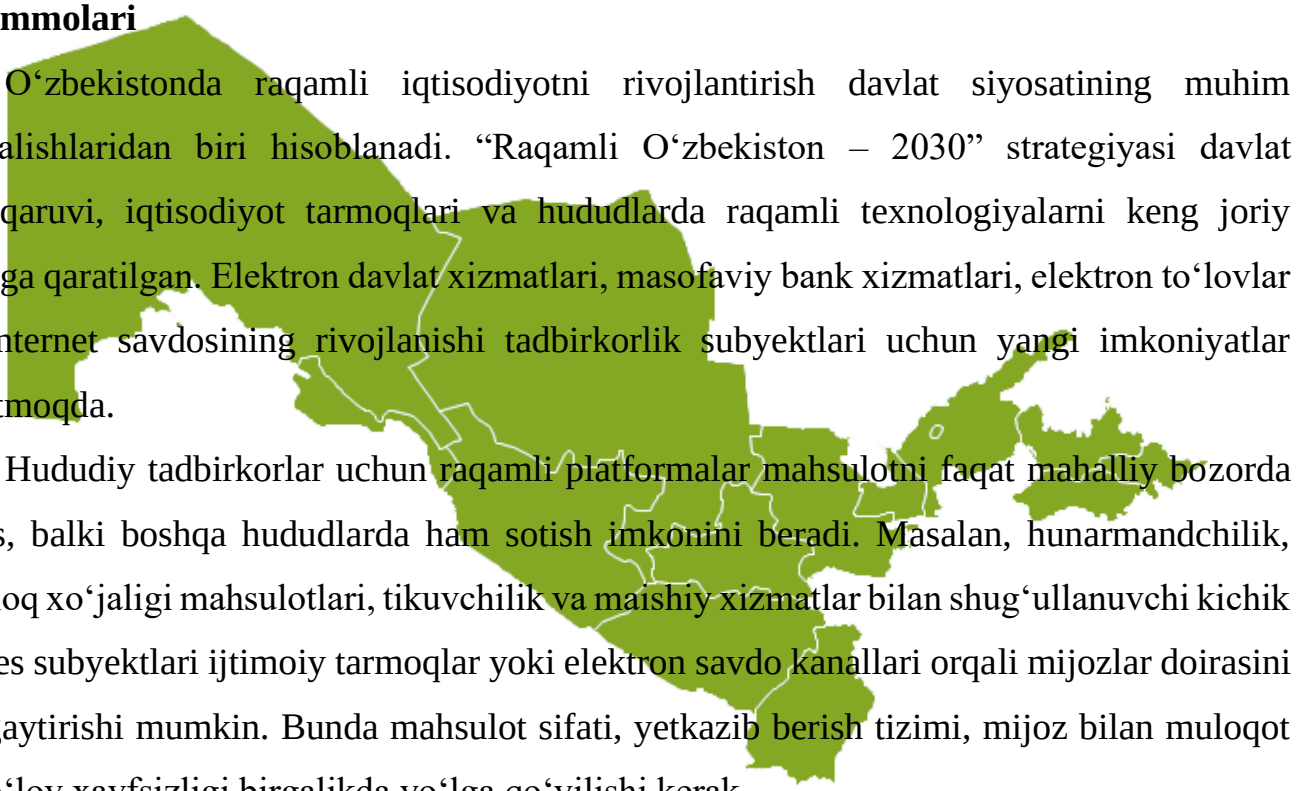

O‘zbekistonda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish davlat siyosatining muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi davlat boshqaruvi, iqtisodiyot tarmoqlari va hududlarda raqamli texnologiyalarni keng joriy etishga qaratilgan. Elektron davlat xizmatlari, masofaviy bank xizmatlari, elektron to‘lovlar va internet savdosining rivojlanishi tadbirkorlik subyektlari uchun yangi imkoniyatlar yaratmoqda.

Hududiy tadbirkorlar uchun raqamli platformalar mahsulotni faqat mahalliy bozorda emas, balki boshqa hududlarda ham sotish imkonini beradi. Masalan, hunarmandchilik, qishloq xo‘jaligi mahsulotlari, tikuvchilik va maishiy xizmatlar bilan shug‘ullanuvchi kichik biznes subyektlari ijtimoiy tarmoqlar yoki elektron savdo kanallari orqali mijozlar doirasini kengaytirishi mumkin. Bunda mahsulot sifati, yetkazib berish tizimi, mijoz bilan muloqot va to‘lov xavfsizligi birgalikda yo‘lga qo‘yilishi kerak.

Shu bilan birga, raqamli tadbirkorlikni kengaytirishda bir qator muammolar mavjud. Ayrim hududlarda internet tezligi va barqarorligi yetarli bo‘lmasligi, tadbirkorlarning raqamli ko‘nikmalari turlicha darajada ekanligi, dasturiy ta’minot va texnik vositalarni xarid qilish xarajatlari yuqoriligi jarayonni sekinlashtirishi mumkin. Bundan tashqari, kiberxavfsizlik, shaxsiy ma’lumotlarni himoya qilish, elektron savdoda iste’molchi huquqlarini ta’minlash va raqamli firibgarlikning oldini olish dolzarb masalalardir.

Yana bir muhim jihat - raqamli tafovutdir. Yirik shaharlardagi korxonalar zamonaviy xizmatlardan tezroq foydalanishi mumkin, chekka hududlardagi tadbirkorlar esa infratuzilma yoki malakali mutaxassis yetishmasligi sababli ortda qolishi ehtimoli mavjud.

Shu bois raqamlashtirish siyosati faqat texnologiyalarni joriy etish bilan cheklanmasdan, hududlar o‘rtasidagi imkoniyatlar farqini kamaytirishga ham yo‘naltirilishi zarur.

Tadbirkorlik samaradorligini oshirish bo‘yicha takliflar

Raqamli iqtisodiyot sharoitida tadbirkorlik samaradorligini oshirish uchun, avvalo, har bir korxonada raqamli rivojlanish bo‘yicha aniq reja ishlab chiqish maqsadga muvofiq. Ushbu reja korxonaning mavjud holatini baholash, eng muhim muammolarni aniqlash, mos texnologiyalarni tanlash, xarajatlarni hisoblash va natijalarni o‘lchash bosqichlarini qamrab olishi lozim. Raqamlashtirishni birdaniga barcha yo‘nalishlarda amalga oshirish o‘rniga, eng ko‘p samara beradigan jarayondan boshlash ma’qul.

Ikkinchidan, tadbirkorlar va xodimlarning raqamli savodxonligini oshirish zarur. Elektron hujjatlar, onlayn savdo, raqamli marketing, moliyaviy texnologiyalar va kiberxavfsizlik bo‘yicha qisqa amaliy kurslar tashkil etilishi mumkin. Ta’lim jarayonida nazariy ma’lumot bilan bir qatorda real biznes vaziyatlari, amaliy mashqlar va raqamli vositalardan foydalanish ko‘nikmalariga e’tibor qaratish lozim.

Uchinchidan, kichik biznes subyektlari uchun maslahat va texnik ko‘mak tizimini rivojlantirish kerak. Tadbirkorlar ko‘pincha qaysi platformani tanlash, elektron savdoni qanday yo‘lga qo‘yish yoki ma’lumotlarni qanday himoya qilish bo‘yicha amaliy yordamga muhtoj bo‘ladi. Hududiy maslahat markazlari, biznes uyushmalari va oliy ta’lim muassasalari hamkorligida bunday ko‘makni tashkil etish mumkin.

To‘rtinchidan, raqamli infratuzilma va axborot xavfsizligini mustahkamlash muhim. Barqaror internet, ishonchli to‘lov tizimlari, ma’lumotlarni zaxiralash va kiberxavfsizlik qoidalariga rioya etish raqamli biznesning uzluksiz ishlashiga yordam beradi. Tadbirkorlar xodimlar uchun xavfsizlik bo‘yicha ichki qoidalarni ishlab chiqishi, dasturlarni muntazam yangilashi va muhim ma’lumotlarga kirishni cheklashi lozim.

Beshinchidan, raqamli yechimlarning natijadorligini aniq ko‘rsatkichlar asosida baholash tavsiya etiladi. Jumladan, buyurtmalarni bajarish vaqti, bir mijozni jalb qilish xarajati, takroriy xaridlar ulushi, onlayn savdo hajmi, zaxiralar aylanishi va mijozlar qoniqishi kabi ko‘rsatkichlar muntazam kuzatilishi mumkin. Bunday yondashuv

raqamlashtirishga sarflangan mablag‘ning real iqtisodiy samarasini aniqlashga yordam beradi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, raqamli iqtisodiyot tadbirkorlik faoliyatining mazmuni va tashkil etilishiga sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. Elektron tijorat, raqamli marketing, moliyaviy texnologiyalar, biznes jarayonlarini avtomatlashtirish, bulutli xizmatlar va sun’iy intellekt tadbirkorlarga bozor imkoniyatlaridan samaraliroq foydalanish, xarajatlarni optimallashtirish va mijozlar bilan aloqalarni yaxshilash imkonini beradi.

Raqamli texnologiyalarni joriy etish jarayoni korxonaning ehtiyojlariga mos, bosqichma-bosqich va iqtisodiy jihatdan asoslangan bo‘lishi kerak. Texnologiyalardan foydalanish bilan bir qatorda xodimlarning malakasi, ma’lumotlar xavfsizligi, xizmat sifati va iste’molchilar ishonchini ta’minlash ham muhimdir. Aks holda, raqamlashtirish kutilgan samarani bermasligi mumkin.

O‘zbekiston sharoitida raqamli tadbirkorlikni rivojlantirish uchun internet infratuzilmasini takomillashtirish, kichik biznesning raqamli ko‘nikmalarini oshirish, innovatsion loyihalarni qo‘llab-quvvatlash va hududlar o‘rtasidagi raqamli tafovutni kamaytirish zarur. Taklif etilgan mexanizmlar izchil amalga oshirilsa, tadbirkorlik subyektlarining raqobatbardoshligi oshadi, yangi ish o‘rinlari yaratiladi va milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishiga munosib hissa qo‘shiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktabrdagi PF-6079-son “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Farmoni.

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 3-iyuldagi PQ-3832-son “O‘zbekiston Respublikasida raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori.

3. Schwab K. The Fourth Industrial Revolution. Geneva: World Economic Forum, 2016.

4. OECD. The Digital Transformation of SMEs. Paris: OECD Publishing, 2021.

5. World Bank. World Development Report 2016: Digital Dividends. Washington, DC: World Bank, 2016.

6. Tapscott D. The Digital Economy: Promise and Peril in the Age of Networked Intelligence. New York: McGraw-Hill, 1996.

